

Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi

Mehmed, İstanbul'u fethettiğinde Galata halkının kaleyi sulh yoluyla teslim etmesi üzerine 1453 yılında verilen "Galata Ahitnâmesi" ile Galata halkına; kiliselerinin camiye çevrilmemesi, âyinlerini eskiden olduğu gibi yapmaları, mal güvenliği ve serbestçe ticaret yapma, kendi cemaat işleriyle ilgilenmek üzere bir kethüda seçme hakları verilmiştir. Galata halkından Yeniçeri yapılmak üzere oğlan da talep edilmeyecekti. Bu ayrıcalıklar Osmanlı hâkimiyetinde yaşayan; Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve Katolikler ayrıcalıkların tanınmasıyla kendi kilise, okul ve hastanelerini açıp yönetmeye başlamış, Ermeni cemaati de din, eğitim ve sağlık alanlarında örgütlenme olanağı bulmuştur.

Ermeni cemaatinin İstanbul'daki bilinen ilk sağlık kurumu, yapımı 1743 yılında başlayan ve 1751'de tamamlanan Narlıkapı Hastanesidir. Deniz kenarında S. Ohannes Kilisesi bünyesinde kurulan 24 yataklı mütevazı bir hastaneydi, kilisenin karşısındaki bina da akıl hastalarına ayrılmıştı. 1777'de yenilenen hastane binasını deniz dalgalarından korumak amacıyla sahil doldurulmuştu. 18. yüzyıl sonlarında hastane yenilenmiş ve yatak sayısı 100-120'ye yükselmışti. Ayrıca 10-15 yaşlı ve 20-25 akıl hastası da hastanede barınmaktaydı.

Narlıkapı Hastanesi açıldıktan bir süre sonra, ikinci hastane Beyoğlu'nda faaliyete geçmiştir. Düşkünlerin de barındığı Beyoğlu Hastanesi Osmanlı Devleti kayıtlarında, "Ermeni Tekkesi" yer almaktadır. Kilise kompleksleri içinde yer alan bu hastaneler Hıristiyanlığın hastalar yanında, ihtiyarlar, kimsesizler, yetimler ile yoksullara gösterdiği şefkatin (charite) bir yansıması kabul edilir. Zamana yenik düşen Beyoğlu Hastanesi, 1794 yılında Şınorh Amira Miricanyan tarafından onarıp yenilenmiş, hastalarının Surp Pırgiç Hastanesi'ne nakledildiği 1839'dan sonra ise yoksul ailelere barınak olmuştur. Daha sonra Agop Ağa Mubahyacıyan tarafından onarıp uzun süre okul olarak kullanılmıştır. 1895'te yıkılan hastanenin yerine Ohannes Eseyan ve Mıgırdıç Eseyan'ın katkılarıyla Eseyan Okulu ve S. Harutyun Kilisesi yapılmıştır.

O zamanın ulaşım koşullarında İstanbul'daki bu iki hastanenin birbirinden uzak olması hem idarelerini zorlaştırıyor hem de hizmette verimliliği önlüyordu. Ayrıca hastane olarak inşa edilmemiş mekânlar, gelişen Ermeni cemaatinin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktı.

Yeni bir hastanenin yapımını, Narlıkapı'daki S. Ohannes Kilisesi'nde cemaat ile gelenlerinin katıldığı, "Vortvots Vorodman" yortusunda ayin törenini bastıran bir akıl hastasının çılgılığı tetikledi. Bu çılgılıktan etkilenen, II. Mahmud'un Maliye Nazırı Kazaz Artin Amira Bezciyan'ın¹ öncülüğü ve girişimiyle başlayan çalışmalar 1831 Eylül'ünde kuruluş kararının Patrik Stepannos Ağavni tarafından tasdik edilmesi ve Sultan II. Mahmud'un iradesiyle hayata geçirilme aşamasına geldi. İstanbul'da artan varlıklı Ermeni nüfusun kaliteli sağlık hizmeti talebinin etkisi de gözden uzak tutulmamalıdır.

Yeni hastanenin fikir babası Kazaz Artin Amira Bezciyan inşaat çalışmalarının da öncüsü oldu. Yapım kararı alındıktan sonra, hastanenin nereye inşa edileceği tartışılmaya başladı. İlk önerilen yer Kınalıada oldu, fakat ulaşım problemi nedeniyle bu öneri kabul görmedi. 5 Ocak 1832 günü Kazaz Artin Amira Bezciyan'ın evinde gerçekleştirilen ikinci toplantıda en uygun yerin Yedikule olduğunda birleşildi ve Kazlıçeşme ile Yedikule arasındaki Leblebicioğlu bostanı seçildi. Sultan Bayezid evkafından olan Leblebicioğlu bostanı bu tarihte hastanenin kurulma çalışmalarına katılan Garabed Amira Arzumanyan'ın oğlu Ohannes Amira'nın tasarrufundaydı. Patrik Stapanos Ağavni'nin, Ermeni milletinin hastalarını yatırtıp tedavi edecek bir hastaneleri olmadığı gerekçesiyle yaptığı yazılı başvuru üzerine, eski Ermeni maşatlıkları yanında bulunan bu bostan, 3.000 kuruş bağış ve her yılın muharrem ayında ödenecek senelik 750 kuruş icare-i vahide ile üzerine yapılacak hastane binaları ve ekilecek ağaçların mülkiyeti Ermeni millete ait olmak kaydıyla 19 Temmuz 1833 tarihli vakıf senediyle mukataaya bağlandı. Hemen ardından, II. Mahmud'un 4 Ağustos 1833 (17 Rebiülevvel 1249) tarihli fermanıyla izin verildi.

Kazaz Artin Amira Bezciyan'ın yaptığı en büyük bağışı, sarrafların yüklü yardımları izledi. Garabed Amira Balyan ile Ohannes Amira Serveryan gibi dönemin ünlü mimarlarının üstlendiği ahşap hastanenin yapımı sürerken İstanbul'da çıkan veba salgını durumu zora soktu. Bunun üzerine Mikayel Amira Pişmişyan, vebalıların tedavisi için Narlıkapı Hastanesi'nde olduğu gibi hastane içinde iki oda ayrılmasını önerdi. Kazaz Artin Amira Bezciyan'ın bunun diğer hastaları tehlikeye atacağı ve hastalığın önce hastaneye sonra da şehre yayılmasını kolaylaştıracağı gerekçesiyle öneriye karşı çıkması üzerine başka bir çözüm arandı. Sonunda hastaneye yürüyerek beş dakika uzaklıkta bulunan ve Baruthane-i Âmire Barutçubası Boğos veled-i Simon'un tasarrufunda olan İskender Çelebi arazisinde sahile yakın ayrı bir vebahane inşa edilmesi kararlaştırıldı. 1833 yılının son günlerinde Surp Hagop Vebahanesi için gerekli izin alındı ve bina ahşap olarak yapılmaya başlandı.

Surp Pırgiç (Aziz Kurtarıcı/Hz. İsa) Hastanesi adı verilen hastane, 31 Mayıs 1834 günü Hampartsum Yortusu'nda görkemli bir törenle açıldı. Narlıkapı ve Beyoğlu Hastanelerindeki 350 hasta ve yaşlı hastaneye nakledildi. Hastane yapımına büyük emek veren Kazaz Artin Amira Bezciyan, eserinin faaliyete geçtiğini göremeden 3 Ocak 1834'te vefat etmesi cemaati çok üzmüştü. Hastane faaliyet geçtikten hemen sonra, hastanede ölen kimsesizlerin mirasının hastaneye

¹ Amira, Padişah tarafından üst düzey Ermenilere verilen şeref payesidir. "Emir veya âmir" anlamında olup yüz kişiye verilmiştir.

kalması için yapılan başvurunun kabul edilmesiyle hastaneye bir gelir kaynağı yaratılmış oldu.

1990'larda Surp Pırgiç
Ermeni Hastanesi

19 Mart 1834'te Patrikhane'de yapılan, Amiralar ve esnafların çoğunluğu oluşturduğu toplantıda hastaneyi yönetecek on kişilik bir müteveli heyet seçildi. Müteveli heyetinin yaptığı işbölümünde Mikayel Pişmiş Amira, Surp Pırgiç Hastanesi'nin ilk nezaret-i mütevellisi oldu. Ohannes Amira Aznavuryan da Surp Hagop Manastırı mütevelliliğine getirildi. Mikayel Pişmiş Amira hastane arsasının yanında bulunan Kirişçi çayırı ile Kirişçi tarlasını hastaneye katarak ileriki yıllardaki gelişimi etkileyecek önemli bir iş yaptı. Bu dönemde hastanenin temel ihtiyaçları Mikayel Pişmiş Amira'nın sarraf arkadaşları tarafından temin ediliyordu. Hastane başhekimliğini de yine onun özel doktorları üstlendi ve bu görevlerini 1846 yılına kadar sürdürdüler. Erkek hastalar "*Selamlık*", kadın hastalar ise "*Haremlik*" adı verilen iki ayrı bölümde tedavi ediliyordu.

Hem tıbbî hem de ruhani işlevleri olan Surp Pırgiç Hastanesi ile Surp Hagop Vebahanesi aynı zamanda "Vank/Manastır" olarak adlandırılıyordu. II. Mahmud'dan alınan bir fermanla hastanedeki kiliseye papazlar atanması ve ruhani faaliyetlere karışılmaması sağlandı.

Osmanlı Devleti yazışmalarında, "*Ermeni Milleti Hastahanesi*" adıyla anılan² hastanenin geliri, gelişmesine ve modern cihazlar almasına yetmiyordu. Ön-

² CDA (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri) İ. HR. 235/13958, 19 ZA. 1285 [3 Mart 1869].

celikle Narlıkapı ve Beyoğlu Hastanelerine her yıl vergi ödeyen esnaf ve sanatkârların aynı katkısı bu hastane için de sürdürmesi sağlandı. Sürekli kaynak sağlamanın temel yollarından biri de hastaneye taşınmaz varlıklar kazandırmaktı. 1839 yılına kadar görevde kalan Mikayel Amira Pişmişyan'ın çabaları sonunda kısa sürede hastaneye 20 parça mülk vakfedildi. Böylece vakıf sandığına 296.749 kuruşluk bir gelir eklendi. Bu kalıcı gelirlere, 26 Haziran 1836'da hastane bünyesinde açılan "mumhane" katıldı. Mumhane bir yandan hastanenin mum ihtiyacını karşılarken bir yandan da bütün Ermeni Apostolik Kiliselerine mum satarak gelir sağlıyordu. Mumhane zamanla hastanenin en önemli gelir kaynağına dönüştü.

Tek müteveli olan Mikayel Amira Pişmiş'in istifası üzerine bu görevi önce Hazar Ağa (1839-1842) ardından da Misakyan (1842-1844) devralmıştır. Sultan Abdülmecid döneminde hastane müteveli heyeti başkanlığını yapan (1844-1848), Barutçubaşı Boğos Amira Dadyan'ın Baruthane'deki başarılı yönetimi ve amcası İznik Çuha Fabrikası kurucularından Ohannes Amira Dadyan'ın hizmetleri Padişahı çok memnun etmişti. 1845 yılında Samatya'da çıkan yangında ev ve işyerlerini kaybeden Ermeniler hastaneye taşınmıştı. Bu yüzden hastanenin kısıtlı olanakları yetersiz kalınca Ohannes Amira Dadyan'ın yardım talebi üzerine Sultan Abdülmecid, hastaneye günde 15 okka et ve 37,5 okka ekmek gönderilmesini emretti. Bu yardım Sultan Abdülaziz döneminde 1869'dan itibaren günlük 30 okka et ve 200 okka ekmek şeklinde artarak devam etti. II. Abdülhamid döneminde, kimi zaman azalıp kimi zaman artarak verildi. Meclis-i Vükelâ, 1916'da hastaneye yardım olarak 100 lira ödenmesini kararlaştırdı.³ Fakat Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra hastaneye yapılan yardımların tamamı kesilmiştir.

Ermeni cemaatinin, evlilik akdi gelirleri gibi iç kaynaklarının bir bölümü de Patrikhane'yle yapılan işbirliği sonucu hastaneye yönlendirildi. Kudüs Patrikhanesi'nden yıllık 12.000 kuruş sağlandı. Osmanlı Devleti'nde sanayii faaliyetlerinin kontrolünü üstlenmiş olan Dadyan ailesi üyeleri, hastaneye senelik 50-60.000 kuruş yardım etmekteydi. Ayrıca hastanedeki yetimlere, yönetmekte oldukları Hereke ve Zeytinburnu fabrikalarında iş sağlayarak dolaylı bir katkı sağlıyorlardı. Bu dönemde (1846-1850) hastanenin başhekimliğini de Dadyan ailesinin özel doktoru Fransız asıllı Dr. Karones üstlenmişti. Bakırköy Baruthanesi'nin de doktorluğunu yapan Dr. Karones, Samatya'daki cemaat okulunun da Fransızca öğretmeni idi.

1848 yılında hastanede bir eczane açıldı, ertesi yıl da hastane yönetimini düzenleyen bir yönetmelik hazırlandı. 1850'de bu kez bir teftiş komisyonu kurularak hastanenin gelir ve gideri düzenle olarak tutulmaya başlandı. Önceleri Avrupalı hekimlerin yönettiği hastanenin ilk Ermeni başhekimisi Dr. Agop Hovhannesyan oldu (1850-1851). Zaman içinde doğan ihtiyaçlar nedeniyle genişletilen hastaneye 1851'de akıl hastaları için ayrı bir pavyon eklendi. Aynı yıl hastanede barınan çocuklara eğitim vermek ve meslek kazandırmak amacıyla terzi ve kundura atölyeleri kuruldu, ancak bu girişim amacına ulaşamadı ve her iki atölye de bir

³ CDA. MV. 202/48, 28 B. 1334 [31 Mayıs 1916].

buçuk yıl sonra kapandı. 1851’de hastane bünyesine taşınan ruhban okulu “Cemaran”, öğrenci sayısının 700’e yükseldiği 1860 yılında kapatıldı.

1854 yılında hastanedeki yetimlerin eğitim görmesi için kurulan Ziraat Okulu’nda bahçivanlık, bağcılık, çiftçilik, hayvancılık, ipekçilik, ipekböceği yetiştiriciliği gibi işler öğretilmeye başlandı. Surp Hagop Manastırı yanına eklenen birkaç oda eğitim veren bu okul, artan harcamalar ve hastanenin mali yapısının bozulması nedeniyle kapatıldı. Bu dönemde hastanenin başhekimliğini 1859 yılına kadar görev başında kalacak olan bir Macar hekim yapıyordu. Harcamaların artması hastalara gösterilen bakımın bozulmasına yol açtı ve hastanede barınanların sayısı 350’nin altına düştü. Bu durum karşısında mütevellilerin çoğu istifa etti. 1855’te seçilen yeni müteveli heyeti Ermeni cemaatinin hastaneye katkısını sağlamak ve masrafları olabildiğince kısmak yoluna gitti; ancak mali sorunların bir türlü çözüme kavuşturulamaması üzerine 1856’da bir “İktisadi Kurul” oluşturuldu. Bu kurul hastanenin 40.000 kuruşluk borcunu kapattı. Alınan yerinde önlemler hastanenin 1858-1859 yıllarında en parlak dönemini yaşamasını sağladı. Pek uzun olmayan bu zaman diliminde hastanenin üçte ikisi yenilendi. 1859’da hastane bünyesindeki Surp Hagop Kilisesi içinde Jarankavorats Ruhban Okulu faaliyete geçti; ancak bu parlak dönemi bu kez kapasiteyi aşan sayıda kabul edilen yoksul öğrencilerin getirdiği mali sıkıntılar izledi, tıbbi hizmetler de aksamaya başladı. 1860’ta yıl sonu itibarıyla var olan 1 milyon kuruş borç, cemaat arasında huzursuzluk yaratmaktaydı. Bu yıllarda satın alınan Arabyan Matbaası hurufatıyla hastanede bir matbaa kuruldu (1859). Bir süre hastanenin takvimini basan matbaa, önce başkasına kiralanır sonra da kapatıldı.

1860 ve 1863 yıllarında, cemaat hayatının bütün alanlarına dair sorunları çözmek amacıyla bir “Milli Kanunname” (Anayasa) hazırlandı. 1863 anayasasının 44. ve 51. maddeleri hastane yönetimiyle ilgiliydi. 1860 anayasasına göre seçilen yönetim döneminde hastanenin su sorunu çözüldü; aynı yıl ilk kez hastanenin temizliğinden, giyim ve eşya bakımından sorumlu bir kadınlar heyeti kuruldu. Ayrıca kadınlar haftada bir gün, giysi temini ve dikimi ile yatakların yenilenmesini üstlendiler, temizlik için de hizmetçilerini gönderdiler. “Mavi Melekler/Bayan Yardımseverler” adıyla anılan yirmi kişilik bu kadınlar topluluğu 1865-1866 yıllarına kadar hastane için her yıl 30-40.000 kuruş toplamayı başardı. Hastanede barınan genç kızların evlilik masraflarını da kendi bütçelerinden karşıladılar.

Başhekim Dr. Elias’ı (Harutyanyan Cayyan, 1861-1863), hastanenin Patrikhane desteğiyle çalışacak bir “Yardım Heyeti” tarafından yönetilmesini önerisi üzerine Ocak 1862’de faaliyete geçen Yardım Heyeti, 1861’den önceki borçlardan

Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi afişi

sorumlu olmadığını belirtti. 1862 yılında hastane yararına Naum Tiyatrosu'nda düzenlenen gösteriden 160.000 kuruş elde edildi, ancak Yardım Heyeti amaçladığı hizmet seviyesini yakalayamadığı ve cemaatin güvenini kazanamadığını ileri sürerek 15 Nisan 1862'de istifa etti. Seçilen yeni heyet de görevden ayrılınca 1863 yılından itibaren Patrikhane görevlilerince yönetilen hastane aynı yıl Mısır Hıdivi İsmail Paşa'nın bağışladığı 40.000 kuruşla rahatladı. Nisan 1863'te Şark Tiyatrosu'nda düzenlenen gösteriden elde edilen 10.000 kuruşla da erzak alındı.

1864'te Dr. Mikayel Rafaelyan başhekimliğe getirildikten altı ay sonra istifa etti. Sırasıyla Dr. Mikayel Horasancıyan, Dr. Hovsep Nurican ve Dr. Krikor Mozyan ücretsiz olarak başhekimlik görevini yürüttüler. Sağlık hizmeti yanında barınma hizmeti de veren hastane, hâlâ ihtiyacı olan mali kaynaklara ulaşamamış olmanın sıkıntısını yaşıyordu. Bu yetersizliğe hastane personelinin cahilliği ve doktorların ilgisizliği de eklenince, akıl hastalarının zincirlendiğini ve hastanenin adeta bir cezaevine dönüştürüldüğünü gören idare heyeti doktorlara ihtar verdi. Aynı yıl Boğos Amira Dadyan'ın ölümünden sonra kesilen et ve ekmek yardımı Sultan Abdülaziz'in emriyle bu kez paraya dönüştürülerek yeniden verilmeye başlandı ve Abdülaziz'in annesi de 20.000 kuruş bağışladı. Bu yardımların getirdiği ferahlama uzun sürmedi. Patrikhane hastaneye her ay vermekte olduğu 20.000 kuruşu ödemeyince, 1864'ün Eylül ayında idare heyeti istifa etti. 350 kişiyi barındıramaz duruma gelmiş olan hastaneye gelir temini için 1864-1865 yıllarında 20.000 hisse senedi çıkarıldı. Bu dönemde Kudüs Patrikhanesi de yiyecek yardımında bulundu. Yılların bakımsızlığı nedeniyle yer yer yıkılan ve oturulamayacak kadar eskiyen hastane binaları, toplanan bağış ve yardımlarla onarılıp yenilendi. 16 Mayıs 1866'da yeni bir hastane tüzüğü hazırlandı.

14 Ağustos 1872'de Aksaray-Yedikule arasında işlemeye başlayan, Karapano Efendi'nin kurduğu İstanbul Tramvay Şirketi atlı tramvaylarıyla hastaneye ulaşımı kolaylaştırdı. 1873 yılında Rumeli demiryolunun yapımı için hastane bahçesinin bir bölümü 7.600 kuruş karşılığında verildi. Bu süreçte Dr. Baronik Mateosyan, başhekimliği döneminde (1868-1873) hastanede gerçekleştirdiği cesur ameliyatlara dikkati çekiyordu. Yeni hastane tüzüğünün getirdiği önemli yeniliklerden biri de yetimlerin eğitilip meslek sahibi olmaları için hastanede atölyeler kurulmasıdır. Surp Pırgiç Hastanesi sadece hastaların değil, Anadolu'dan ve İstanbul'dan toplanan yetimlerin de sığınağı olmuştu. 1871 yılında yapılmış olan yetimhane binasında barınan yetimler; terzilik, kunduracılık, marangozluk, demircilik, dokumacılık (çuha, ipek, havlu, kumaş), matbaacılık, tenekecilik atölyelerinde meslek edinen yetimler, ürettikleriyle bir yandan hastanenin bir yandan da Surp Hagop Okulu ve Yetimhanesi'nin ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Ayrıca dışarıdan alınan siparişlerle hastaneye gelir getiriyorlardı. O sırada açılan Bezciyan Okulu öğrencilerinin çoğu yetimhane çocuklarıydı. Dahiliye Nazırının, 13 Mart 1906 yazısıyla talep ettiği hastane ve yetimhane çalışanları listesinde, dört eczacı şakirdi (öğrencisi), üç tenekeci şakirdi, bir doğramacı şakirdi bulunmaktaydı.⁴

3 CDA. A. MKT. MHM. 635/1, 17 N. 1323 [15 Kasım 1906].

26 Ocak 1874'te hastane yararına ilk kez bir balo düzenlendi, ancak davete

henüz balo kültürü olmayan Ermenilerden çok yabancılar katıldı ve Beyoğlu Lüksemburg salonu doldurulamadı. 1875 yılı sonlarına doğru başlayan ve etkisi birkaç yıl süren kıtlık hastaneyi ciddi olarak sarstı; hastanenin elinde bulunan hisse senetleri, faizlerin düşmesiyle değersiz kâğıtlara dönüştü. Bu arada Sarkis Balyan, Surp Hagop Manastırı'nı onardı. Ardından hastanenin tüm birimlerinde başlatılan organizasyon çalışmaları kapsamında mutfak düzenlendi ve yeni personel alındı (1878). Yine bu yıllarda yeni akıl hastalıkları servisi oluşturmak isteyen Rum Hastanesi, Ermeni Kudüs Patrikhanesi Vakfı'ndan arsa satın almak istedi ve bu istek olumlu karşılandı. Rum Patrikhanesi bu arsaya karşılık olarak Ermeni Patrikhanesi'ne 200 Osmanlı altını bağışladı. 1880 yılında hastaneye yapılan et ve ekmek yardımını kesen II. Abdülhamid hastanenin hizmet veremez duruma düştüğünü duyunca, iki yıl sonra bu yardımı yeniden başlattı. II. Abdülhamid döneminde hastaneye Osmanlı arması kullanma izni verildi.

Dr. Vensan Ormanyan, başhekimliği sırasında (1880-1889) sağlık hizmetlerinin en iyi şekilde sürdürülebilmesi için, artık çok yıpranmış olan ahşap hastane binalarının yenilenmesini sağlamaya çalıştı. Bu çerçevede Hagopyan, Gülbenkyan ve Uncuyan pavyonları inşa edildi. 1889-1891 yılları arasında yeni aklıye ve ihtiyarhane binaları tamamlandı. Bu binalar sonraları banyo, mutfak ve giyimhane olarak kullanılmıştır.

1834-1886 yılları arasında hastaneye kabul edilen 56.400 hastanın çoğu Anadolu'dan, bir kısmı da İstanbul'dan başvurmuştu. Başhekim Dr. Governik Hünkârbeğendiyan'ın önerisi üzerine 1891'den itibaren başhekimlik üçe bölündü ve dahiliye, hariciye/cerrahi ve asabiye servisleri ayrı başhekimler tarafından yönetilmeye başlandı.

1 Şubat 1890-1 Haziran 1891 arasındaki sürede cerrahi kliniğinde gerçekleştirilen sekiz ameliyatın tıbbi değerlendirmesi, 23 Ekim 1891 tarihinde Société Impériale de Médecine'da sunuldu ve bu cemiyetin yayın organı *Gazette Médicale d'Orient*'da yayınlandı.⁵

Yenilenen hastane binaları 1894 depremini hafif hasarla atlattı. 1895'te Gülbenkyan kardeşlerin, genç yaşta ölen ağabeyleri Hovhannes Gülbenkyan'ın anısına bağışladığı 500 Osmanlı lirası ile yetimhane Surp Hagop Manastırı'na taşındı ve "*Surp Hagop Yetimhanesi*" adıyla anılmaya başlandı. II. Abdülhamid, Kasım 1904'te yetimhaneye 100 lira bağışladı.⁶

1896'da hastanede bir hemşirelik bölümü açıldı. Bölümün ilk rahibe hemşireleri mesleki formasyonlarını Dr. Harutyun Tiryakyan'dan aldılar. 1898-1907 yıllarında Badrik Gülbenkyan başkanlığında görev yapan mütevelli heyeti zamanında yetimhanenin koşulları düzeltildi.

Hastane 1900'den itibaren her yıl bir salname yayınlamaya başladı. 1900-1910 Yılları arasında düzenli olarak yayınlanan salnameler, birbirine eklenen savaşlar nedeniyle uzun süre basılmadı; Cumhuriyet'ten sonra yeniden yayımlandı (1924-1949). Bu salnamelerde, çocuk bakımından Ermeni mutfak kültürüne, kiliselere, yetimhanelere, Osmanlı elçilerine, yüksek görevlerde bulunan Erme-

---

⁵ "Variétés. Compte-rendu du service chirurgical de l'Hôpital National Arménien St. Pergitche de Yédi-Koule, depuis le 1 Février 1890 jusqu'an 1 Juin 1891", *Gazette Médicale d'Orient*, vol.XXXIII, nu 18 (15 Novembre 1891), s. 286-287 ; nu. 19 (30 Novembre 1891), s.301-304 ; nu. 20 (15 Décembre 1891, s. 318-319 ; nu.21(30 Décembre 1891), s. 334-335.

⁶ CDA. Y. PRK. AZN. 24/17, 18 N. 1322 [26 Kasım 1904].

nilere, iş yaşamına ait reklamlara ve değişik konularda fotoğraflara yer verilmiştir. 1900-1910 yıllarına ait salnamelerinin tıpkı basımları ve dizini 13 cilt halinde yayınlanmıştır.

1904'te genel cerrahi, 1905'te göz ve kulak burun boğaz servisleri tesis edildi. Hastane binası, Surp Pırgic Kilisesi ve eczane binası yenilendi. Yeni binada Hovhannes ve Mikayel Hagopyan, Serope ve Sarkis Gülbenkyan, Apik ve Mateos Uncuyan adlı üç bölüm vardı. Dr. Mikayel Horasancıyan'ın babası adına yaptığı bağış ve onun ölümü üzerine de vârislerinin katkılarıyla yeni bir eczane binası yapıldı. Hastaneye bir etüv makinesi getirildi. Yenilenen binalar 3 Aralık 1906 günü hizmete girdi.

1907-1909 müteveli heyeti döneminde devlet et ve ekmek yardımını keserek yerine yılda 4.000 altın ödemeye başladı; bu yardım 1909'da 2.585 altına düştü. Gelir azalmasına karşılık hastanede barınanların sayısı 957'ye ulaştığından Surp Hagop Yetimhanesi kapatıldı. Erkek çocuklar Şişli'deki Karagözyan'a, kızlar da Ortaköy'deki yetimhaneye gönderildi. 1913'te laboratuvar kuruldu ve bir morg inşa edildi.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Mikayel Hagopyan pavyonu savaş yaralılarına tahsis edildi. Savaş sırasında Anadolu'dan Ermeni yetimlerin gönderilmesi üzerine yetimhane yeniden faaliyete geçirildi. 1919'da deri hastalıkları servisi açıldı. Artık çok yıpranmış olan yetimhane ve okul binalarında Rus göçmenler kalıyordu (1920-1922). Hastane 1920-1921 yıllarında Ermeni Kızılhaç İdaresi tarafından yönetildi. 1923'de röntgen ve kadın hastalıkları servisleri faaliyete geçti.

Ermeni diasporası 1920'de Boston'da Surp Pırgiç'e Yardım Kurumu'nu faaliyete geçirdi. Bunu Los Angeles, Detroit, San Francisco, Oakland, Lolans, Cleveland, Ohio, Kahire ve İskenderiye'de kurulan yardım kurulları izledi.

1925 yılında hastanede şu ana binalar vardı: Uncuyan (erkek cerrahi, kadın cerrahi ve iç hastalıkları), Gülbenkyan (ameliyathane, erkek iç hastalıkları), Hagopyan (kadın cerrahi ve iç hastalıkları), Margosyan (doğumhane, erkek tüberküloz), Nersesyan (erkek ihtiyarhanesi, kadın tüberküloz), kadınlar ihtiyarhanesi. Ayrıca eczane, sterilizasyon bölümü, Serviyan tarafından yaptırılmış olan bulaşıcı hastalıklar bölümü, morg, röntgen bölümü, laboratuvar, yönetim ve misafir odaları, Surp Pırgiç Kilisesi, çamaşır dikimevi, çamaşırhane, hamam, kiler, mutfak ve hayvan barınakları.

Hastane 1934'ten bu yana cemaat üyeleri tarafından seçilen yönetim kurullarıyla idare edilmektedir.

Tarihi boyunca cemaatin beklentilerine cevap vermeye çalışan ve çok amaçlı sosyal bir kurum olma niteliğini koruyan hastanede, kurulduğu tarihten beri var olan huzurevi, günümüzde de yaşlılar ile düşünleri barındırmaktadır. Hastane tarihi binalarında modern araç gereçlerle donatılmış servislerine hasta kabul etmekte, poliklinik hizmeti vermektedir.

Hastanede, Bedros Şirinoğlu'nun bağışları ve Arsen Yarman'ın katkılarıyla dü-

zenlenmiş olan “Bedros Şirinoğlu Müzesi” bulunmaktadır. 5 Aralık 2004 günü törenle açılan müze iki kısımdır. Birinci kısımda kurucuların ve bağışlarıyla hastaneye hayat veren hayırseverlerin portreleri ile fotoğrafları sergilenmektedir. İkinci kısım beş bölümdür. Birinci bölüm; kuruluş dönemi, binaların yapım ve onarımlarına ilişkin fermanlar, hastaneye bağışlanan mülklere ait hüccetler, tapular, diplomalar ve vakıf defterlerine ayrılmıştır. İkinci bölümde, hastane kilisesinde yapılan âyinlerde kullanılan dini objelerle, kıyafetler sergilenmektedir. Üçüncü bölümde, 19. ve 20. yüzyıllarda Fransa’da özel olarak yaptırılmış olup hastanenin amblemini taşıyan porselen ilaç kaplarıyla cam etken madde kavanozları, tıbbi araç-gereç, ilaçlar, kimyasal ve bitkisel droglar teşhir edilmektedir. Dördüncü bölümde, 18-20. Yüzyıllara tarihlenen İznik ve Kütahya çinileriyle 1850 yılında Fransa’dan ithal edilmiş, hastanenin büyük beyaz çini sobası, gümüş kandiller, buhurdanlıklar, din görevlilerinin giysileri, gümüş kutsal kaseler, Ermenice kutsal kitaplarla eski eşyalara yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise Ermeni sanatçıların yağlıboya tabloları sergilenmektedir.

KAYNAKÇA

- Bulunur, K. İlker: “II. Mehmed Tarafından Galatalılara Verilen 1453 Ahidnâmesi ve Buna Yapılan Eklemeler Hakkında Yeni Bilgiler”, *Tarih Dergisi*, Sayı. 50 (2009/2), İstanbul 2010, s. 59-85.
- Koptaş, Rober. “Bir Başka Gözle Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi’nin İlk Yılları: Kiminin Şefkat Evi, Kiminin Dert Yuvası.” *Toplumsal Tarih*, Sayı. 148 (Nisan 2006), s.32-39.
- Köseyan, Varujan: “Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihçesine Kısa Bakış”, *Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi 1900-1910 Salnamelerinde İlan ve Reklamlar*, *Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Dergisi Eki* (Eylül 1999), s. 2-6 (Tercüme: Püzant Akbaş).
- *Osmanlı’dan Bugüne 180 Yıllık Bir Öykü Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi*. [İstanbul] 2012.
- Pamukciyan, Kevork, “Yedikule Ermeni Hastanesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. 7, Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 460.
- *Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi 1900-1910 Salnâmeleri Dizin*. İstanbul, Mart 2012.
- *Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı Bedros Şirinoğlu Müzesi*. Ed. Bianka Yelegen. [İstanbul] Mayıs 2007.
- Yarman, Arsen, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihi*, Ermeni Hastanesi Vakfı, İstanbul, 2001.
- Yıldırım, Nuran: “Salgın Afetlerinde İstanbul”, *Afetlerin Gölgesinde İstanbul*. Ed. Said Öztürk, İstanbul Kültür AŞ. İstanbul 2010, s. 109-184.